

Írta: Herczog Mária

AMI SEGÍT, ÉS AMI NEM

Az elmúlt hetek történései egyszer s mindenkorra megváltoztatnak valamit a magyar társadalomban és remélhetőleg a gyermekvédelemben is. Véget ér az „ártatlanság kora” még azok számára is, akik eddig minden jel és jelzés ellenére úgy ítélték meg, hogy a gyerekek ellen elkövetett erőszak különféle formái elszigetelt, egyedi esetek, amelyek az adott család sajnálatos problémái, de semmiképpen sem olyan kérdések, amiket átfogóan kellene rendezni, átgondolni.

A nevelőapját vélelmezhetően lelövő, sok éve bántalmazott és elgyötört kislány, a gyermekét megölő és családját sok éve rettegésben tartó apa, a tornanádaskai lakóotthonban kisgyereket molesztáló fiúk története, de akár a jászladányi iskolaügy, vagy az oktatási ombudsman vizsgálata nyomán napfényre került iskolai beavatási durvaságok is mind egy irányba mutatnak. Ez az irány a gyerekek ellen elkövetett erőszak és e szörnyű jelenség kezelése.

A fenti eseteket és a lehetséges tennivalókat sokféleképpen lehet értelmezni. A gyermekvédelemben dolgozó, a nemzetközi és hazai gyakorlatot, tapasztalatokat és a realitásokat számításba vevő szakember számára jelentős lehetőség ez a sokoldalú, több szempontú és higgadt elemzésre, a tennivalók megtervezésére. Nagy a veszélye annak, hogy a sokféle indulat, jogos felháborodás és sajátos nézőpont, partikuláris szakmai megközelítés és az érdekvényesítés vágya nem segíti, hanem tovább rontja a kialakult helyzetet.

A nyugat-európai, észak-amerikai tapasztalatok egyfelé mutatnak. A kizárólag büntetőjogi szankciókban gondolkodó, az áldozat mellett, a családra és az őt körülvevő kisközösségre, valamint az elkövetőre figyelmet nem szentelő intézkedések sehol sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Két-három évtizedes küzdelem áll ezek mögött az országok mögött a családon belüli és intézményekben elkövetett erőszak feltárása, megelőzése és megfelelő kezelése érdekében, és anélkül, hogy megoldották volna a megoldhatatlant, sok hasznosítható és átvehető tapasztalattal lettek gazdagabbak.

Mindannyiszor felmerül az a vágy, hogy kerüljük el a máshol már elkövetett hibákat, tegyünk kísérletet a máshol bevált jó gyakorlatra és kerüljük el az ott megszenvedett kudarcokat, de félek, hogy a „más kárán tanul az okos” nem feltétlenül alkalmazható közmondás, bárha sok időt, energiát, pénzt és mindenekelőtt sok-sok szenvedést takaríthatnánk meg vele.

A nemzetközi szervezetek, első helyen az ENSZ különféle szervezetei az UNICEF, UNESCO, WHO és az Európa Tanács számos alkalommal fogalmazott meg felhívásokat, tett javaslatokat és támogatott programokat annak érdekében, hogy megvédje a gyengéket és kiszolgáltatottakat a családon belüli és azon kívüli erőszaktól. E programok egyik közös jellemzője, hogy mindenek előtt a hiteles tájékoztatásra, a használható információk elterjesztésére, a szakemberek, szülők, gyerekek képzésére, az intézmények közös fellépésére, összehangolt jogszabályokra, szakmai gyakorlatra és számonkérhető szakmai, etikai szabályok kialakítására buzdítanak.

Az első megrázkódtatások, a szörnyűségekkel való szembesülés, az érthető vágy a háritásra és bagatellizálásra véget kell, hogy érjen, hogy elkezdődhessen a nyugodt és hosszútávú munka e borzalmak számának csökkentéséért és az érintettek védelméért.

A pótolhatatlanul fontos és jószándékú civil aktivisták, szervezetek figyelemfelkeltő megmozdulásai, kampányai és aláírásgyűjtése jelentős lépés azért, hogy ne lehessen ismét a

szőnyeg alá söpörni e kérdéseket. Ugyanakkor vigyáznunk kell, mert értelemszerűen e kampányok és akciók csak kevés szóval és célkitűzéssel tudnak elérni tömegeket, ráadásul a média meglehetősen sajátos tálalásában tovább szimplifikálja a történeteket és tennivalókat. A jelenlegi civil törekvések arra irányulnak, hogy szülessen egy családon belüli erőszakról szóló törvény, amelyben a távolságtartó rendelkezés jogszabályba foglalásával elérhetővé válik, hogy a bántalmazó családtagot akadályozzuk meg abban, hogy családját zaklathassa.

Nem vitatva e javaslat ésszerűségét fel kell hívnunk a figyelmet a lefelé csapdákra és nehézségekre. A büntetőjogi szankciók, az önálló jogszabály és a távolságtartás sajnos önmagában semmit sem old meg, bár kétségtelenül aláhúzza a probléma fontosságát és kezelésének szükségességét. Félő, hogy egy ilyen kikényszerített kapkodással elfogadott országgyűlési határozat vagy jogszabály azt a képzetet keltheti a jogalkotóban, hogy megtörténtek a szükséges lépések, nem kell további erőfeszítéseket tenni. Éppen ezért a szakemberek nem elhanyagolható csoportja, közöttük a területen naponta a ma érvényes jogszabályok és rendelkezések végrehajthatatlanságától szenvedők azt a javaslatot fogalmazza meg, hogy elsősorban a jelenlegi jogszabályok elemzésével, összehangolásának lehetőségeivel és a hiányzó elemek feltárásával kellene kezdeni a munkát. Ezzel egyidejűleg valamennyi érintett szakterületen el kellene végezni a mai gyakorlat és a megtörtént esetek részletes elemzését, összevetve a hatályos jogszabályokkal valamint a rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételek meglétével vagy hiányával. Ez mind közönségesen azt jelenti, hogy nézzük meg, mennyire lehet érvényt szerezni a törvénynek, ki mit tesz és mit miért nem, személyesen követett el mulasztást, törvénysértést, vagy fel sem merül a szabályok érvényesülésének esélye. A napi gyakorlatban pontosan lehet tudni, hogy szinte semmiféle szakmai, tárgyi és emberi feltétel nem adott ahhoz, hogy az egyébként tisztességes és kielégítő jogszabályoknak érvényt szerezzenek azok, akik a családok segítéséért dolgoznak akár rendőrként, akár szociális munkásként, orvosként, védőnőként, pedagógusként. Ez azonban nem mentheti fel őket kötelezettségeik teljesítése alól, tehát a legfontosabb teendő az ő megerősítésük, képzésük megszervezése, ami nem csak elméleti ismereteket, hanem gyakorlatban használható készségeket és technikákat is jelent. Ugyancsak elengedhetetlen a szélesebb közvélemény, de ezen belül elsősorban a jogalkalmazók, önkormányzati tisztségviselők, helyi döntéshozók figyelmének felhívása saját felelősségükre és kötelezettségükre e területen is.

Sajnálatosan gyakori tapasztalat ugyanis, hogy a helyi viszonyok teszik lehetetlenné a szakemberek, intézmények kielégítő működését. Nem ritka eset, hogy tevételesen megakadályozza a fenntartó, alkalmazó a szakembert, intézményt abban, hogy a gyerekek és családok védelmében, érdekében munkáját tisztességgel elvégezze, vagy mert ez sokba kerül, vagy mert esetleg rossz fényt vet a közösségre, vagy egyszerűen azért, mert nem tartja fontosnak. Mint egy megyei közgyűlési elnök fogalmazott néhány éve a botrányos gyermekvédelmi intézkedést követően: „Nem a gyermekvédelmi törvény az első és nem is az utolsó, amit nem tartunk be...”

A gyermekek és más kiszolgáltatott emberek – elsősorban nők, öregek, fogyatékkal élők – ellen elkövetett erőszak nem csak a családban, hanem sajnos gyakran az intézményekben is előfordul. Semmi okunk nincs feltételezni, hogy kevésbé lenne ez a bántalmazási forma ritka, mint más országokban, ahogyan a családon belüli erőszak előfordulását sem a magyar statisztikák alapján valószínűsítjük. Szerencsés volna tehát, ha mindenféle erőszak ügyében fel lehetne lépni, hiszen a fenti esetek is azt példázzák, hogy súlyos mulasztásaink vannak az erőszak feltárásában, megelőzésében, kezelésében.

A bántalmazások különféle formái közül ki kell emelnünk a nálunk kevésbé ismert és emlegetett rendszer-abúzust, amelynek lényege az, hogy éppen az a védelemre és

támogatásra kiépített rendszer járul hozzá tevőlegesen vagy éppen passzivitásával a bántalmazáshoz, amelynek segíteni kellene az érintetteket. A politikusok, döntéshozók és a közvélemény egy része is boldogan kiegyezik azzal, hogy fogadjunk el olyan határozatokat, akár jogszabályt is, amelyek deklarálják az erőszak elítélését és az elkövető megbüntetését. Ezzel azonban a dolog semmilyen értelemben nem oldódik meg, mert szokás szerint az ördög a részletekben bújik meg. Nem lesz könnyű ugyanis ezeknek érvényt szerezni, ha alapvető kérdésekben nincs tisztázott álláspont és érdemi beavatkozási, segítségnyújtási lehetőség. Ez pedig sokféle érzékenységet, meggyőződést, érdeket sért és nagyon sok fáradtságba, pénzbe, időbe, munkába telik. Félő, hogy ha hallgatunk a gyors és egyszerű megoldást kínálókra, akkor éppen azoknak teszünk leginkább rosszat, akik a gyengék védelmére szerveződnek, és büntetőszankciókkal, menedékházakkal megoldhatónak látják az alapvető problémákat. Magyarországon -szemben 10 európai országgal – nem lehetett törvénybe iktatni a gyerekek testi fenyegetésének tilalmát a gyermekvédelmi törvényben, mert a törvényhozók és sajnos a szakemberek egy része ezt nem helyezte volna. Mit lehet várni akkor egy családon belüli erőszak elleni törvénytől? Hol húzzuk meg a határt? Ha többnyire csak a drogról beszélünk egy olyan országban, ahol szerény becslések szerint is 1 millió alkoholista van, és több millió a nagyivók száma, de ez túl sokakat érint ahhoz, hogy szóba kerüljön, a dohányzásról és az érzelmi bántalmazásról nem is beszélve.

Mit lehet tenni? Mindenekelőtt tisztán kellene beszélni arról, hogy ki mit ért bántalmazáson, mit gondol arról, hogy miért történik és hogyan előzhető meg a bántalmazás, miért válik valaki elkövetővé és miért áldozattá. Mit tanulnak és tudnak a gyerekek, felnőttek ezekről a kérdésekről, ki segít nekik abban, hogy többet és érdemi ismereteket kapjanak. A nemzetközi tapasztalatokat össze kellene gyűjteni, elolvasni a Magyarország által is támogatott, elfogadott nemzetközi dokumentumokat, átgondolni a szakemberek alap- és továbbképzését, a média szerepét és lehetőségeit az ismeretek terjesztésében és a közvélemény formálásában, az erőszak különböző megjelenési formáit, amelyek hatnak a gyerekekre és felnőttekre a közéletben, médiában, munkahelyen és az utcán.

Mindenek előtt pedig a kormányzatnak kellene politikai döntést hoznia arról, hogy ezt a problémát értékén és helyén kezeli azzal, hogy mérlegeli a felmerült javaslatokat, kezdeményezéseket, erősíti a társadalmi, civilek és szakemberek bevonásával elindult párbeszédet, amelyet az Esélyegyenlőségi Főigazgatóság indított el, és kutatásokkal, vizsgálatokkal segít reális képet adni a jelenlegi helyzetről, hogy érdemben tehessen valamit azért, hogy ez a megdöbbentő pillanatkép megváltozzon.